

кримінального правопорушення». Однак, питання щодо процесуального статусу особи, яка приймає участь у таких переговорах у кримінальному процесуальному законодавстві не визначено [2].

Висновок. Отже, під засадою диспозитивності у кримінальному провадженні необхідно розуміти право суб'єктів кримінального провадження самостійно або за допомогою захисників, представників, інших осіб обирати засоби реалізації своїх матеріальних і процесуальних прав, використовувати за власним розсудом форми захисту, передбачені законом, реалізовувати свої суб'єктивні права та законні інтереси в межах і в спосіб, передбачені законом. До елементів засади диспозитивності можна віднести не лише ті які зазначені у ст.26 КПК, а й інститут цивільного позову у кримінальному провадженні; інститут звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим; доказове право; інститут учасників кримінального процесу; заключення угоди під час здійснення кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Справа «Собко проти України», заява № 15102/10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b24#Text
2. Гловюк І. В. Деякі теоретико-прикладні питання застосування медіації у кримінальному провадженні / *Матеріали круглого столу «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи»*. Львів, 11 червня 2021 року. Львів: ЛьвДУВС, 2021. С. 175–176.

Ключові слова: засада, диспозитивність, кримінальне провадження, медіація, учасники кримінального провадження.

Key words: principle, dispositiveness, criminal proceedings, mediation, participants in criminal proceedings.

ГУРТІЄВА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Межі судового розгляду визначено ст. 337 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [1]. Цією ж статтею регламентовано **право суду на зміну обвинувачення** (ч. 3 ст. 337 КПК). Доводиться констатувати, що дана стаття сформульована не бездоганно. На деякі недоліки визначення права суду на зміну обвинувачення звертають увагу науковці (Т.В. Лукашкіна [2, с. 566–570] та ін.). Зокрема, зазнача-

ють, що цією статтею дещо обмежено права суду на зміну обвинувачення, оскільки йдеться про право суду змінити його **лише** в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, з метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини і основоположних свобод. Але зміна обвинувачення судом може полягати не тільки у зміні правової кваліфікації, а й у зменшенні обсягу обвинувачення (виключенні окремих епізодів протиправної діяльності, виключення окремих обтяжуючих обставин справи тощо) без зміни правової кваліфікації. Що стосується посилання на мету ухвалення справедливого рішення та захисту прав і основоположних свобод людини, то будь-яке рішення суду повинно бути справедливим, і вся діяльність суду спрямована на захист прав і свобод людини. Безперечно також, що суд може змінити обвинувачення тільки в бік покращення становища обвинуваченого [2, с. 567–568].

Ще один істотний недолік визначення меж судового розгляду та права суду на зміну обвинувачення полягає, на наше переконання, в тому, що межі судового розгляду передбачені тільки щодо обвинувачених та обвинувачення, і **не зазначені щодо:**

1) формулювання (описання) суспільно небезпечного діяння, у зв'язку з вчиненням якого неосудною особою розглядається питання про застосування до такої особи примусових заходів медичного характеру (п. 1 ч. 1 ст. 503 КПК);

2) формулювання суспільно небезпечного діяння, яке було вчинене особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, і відносно якої вирішується питання про застосування примусових заходів виховного характеру (ст. 498 КПК)¹.

1. Очевидно, що від того, яке саме суспільно небезпечне діяння, на думку прокурора, було вчинене неосудною особою, залежить обрання виду примусових заходів медичного характеру. В ст. 94 КК України [4], якою визначені види примусових заходів медичного характеру², а також передбачено, що суд може не визнати за необхідне застосування до психічно хворого примусових заходів медичного характеру (ч. 6 ст. 94 КК), йдеться про те, що суд обирає вид примусового заходу медичного характеру залежно від характеру та тяжкості захворювання, **тяжкості вчиненого діяння**. Таким чином, зміна формулювання суспільно небезпечного діяння, в зв'язку з яким вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, впливатиме

¹ У попередніх дослідженнях ми вже звертали увагу на необхідність врегулювання в ст. 337 КПК меж судового розгляду за колом осіб у кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного та виховного характеру (див., зокрема [3]).

² Відповідно до ч. 1 ст. 94 КК («Види примусових заходів медичного характеру») залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого діяння, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб, суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру: 1) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку; 2) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом; 3) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленням наглядом; 4) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом.

на обрання виду примусових заходів медичного характеру, а, можливо, й на рішення суду про відмову у застосуванні таких заходів (в останньому випадку суд може передати особу на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом (ч. 6 ст. 94 КК). Вважаємо, змінити формулювання суспільно небезпечного діяння, в зв'язку з яким поставлене питання про застосування примусових заходів медичного характеру до **неосудної особи**, мають право прокурор та суд. Прокурор може поставити питання про вчинення неосудною особою як більш тяжкого суспільно небезпечного діяння, так і менш тяжкого суспільно небезпечного діяння. Суд має право змінити формулювання суспільно небезпечного діяння тільки на менш тяжке.

Якщо ж вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а після цього захворіла на психічне захворювання (п. 2 ч. 1 ст. 503 КПК), то тут ситуація відрізняється від вище розглянутої. Особа має статус підозрюваної (якщо наявність психічного розладу було виявлено під час досудового розслідування) або обвинуваченої (якщо психічний розлад було встановлено в суді, до якого надійшов обвинувальний акт). Така особа внаслідок психічного розладу втрачає кримінальну процесуальну дієздатність, тому провадження щодо неї не може бути вирішене по суті, а оскільки ця особа є суспільно небезпечною внаслідок психічного розладу та вчинення нею кримінального правопорушення (маємо на увазі, що особа підозрюється чи обвинувачується у вчиненні правопорушення), то до неї можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру до її одужання. По суті такі заходи мають характер заходів забезпечення кримінального провадження. Питання про винуватість особи, про вчинення нею конкретного правопорушення буде вирішувати суд, який розглядатиме таке кримінальне провадження по суті після одужання особи. Отже і питання про правильність кваліфікації кримінального правопорушення, обсяг обвинувачення буде вирішуватись під час розгляду провадження по суті.

2. Можливість зміни формулювання суспільно небезпечного діяння, у зв'язку з вчиненням якого постає питання про застосування до особи, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, примусових заходів виховного характеру, також не передбачена ст. 337 КПК. Проте необхідність такої зміни може виникати, і право на зміну формулювання суспільно небезпечного діяння повинно передбачатись як для прокурора, так і для суду. Частиною 2 ст. 105 КК¹ передбачені примусові заходи виховного характеру, які мають різний ступень обмеження прав

¹ За ч. 2 ст. 105 КК «<...> суд застосовує до неповнолітнього такі **примусові заходи виховного характеру**: 1) застереження; 2) обмеження дозволя і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років...».

та свобод неповнолітнього (від застереження до направлення його до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення на строк до трьох років). Отже, обираючи конкретний захід виховного характеру до неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, суд враховує, яке саме суспільно небезпечне діяння вчинив цей неповнолітній (під ознаки якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, підпадає таке діяння).

Вважаємо, що право змінити формулювання суспільно небезпечного діяння в розглядуваному випадку має прокурор, причому, як в бік покращення становища неповнолітнього (щодо вчинення ним менш тяжкого суспільно небезпечного діяння), так і в бік погіршення (щодо вчинення більш тяжкого суспільно небезпечного діяння). Суд має право змінити формулювання суспільно небезпечного діяння тільки в бік покращення становища неповнолітнього.

Зміну формулювання суспільно небезпечного діяння в обох розглянутих нами випадках (видах кримінального провадження) прокурор повинен здійснити (звичайно ж за наявності підстав) шляхом подання в суді нового клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру (щодо неосудної особи) або нового клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру (щодо особи, яка не досягла віку кримінальної відповідальності). Суд свої висновки щодо необхідності зміни формулювання суспільно небезпечного діяння повинен обґрунтувати у відповідній ухвалі. На наш погляд, всі ці питання доцільно врегулювати у чинному КПК.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.06.2022)
3. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / За редакцією С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. 924 с.
4. Гуртиева Л. Н. Определение пределов судебного разбирательства по кругу лиц в УПК Украины 2012 года. *Очерки новейшей камералистики*. № 4. 2016. С. 40-43.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04. 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 04.06.2022).

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, окремі проблемні питання, межі судового розгляду.

Key words: the Criminal Procedure Code of Ukraine, some problematic issues, the boundaries of the trial.